

บทที่ 2

เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และปัญหาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีผลประเมินคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์ และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีผลประเมินคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 ผู้ศึกษาได้ศึกษาเรียบเรียงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
2. ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอก
4. แนวคิดและเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD)
5. เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544-2549) อ้างถึงใน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549, หน้า 1-6) ประกาศวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทย ในอนาคต 20 ปีข้างหน้าว่า มีจุดมุ่งหมายเน้นการแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดี มีสุขของคนไทย” และสร้างค่านิยมร่วมให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็น และปรับเปลี่ยนกระบวนกรคิด ทักษะคิด และกระบวนกรทำงาน โดยยึด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศแบบใหม่ที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพและคุณภาพแล้วก้าวตามโลกได้อย่างรู้เท่าทัน และได้กำหนดสภาพสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตว่าเป็น สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ ใน 3 ด้าน คือ

1. สังคมคุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบคมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุล

กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย

2. สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทัน โลก เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง สามารถตั้งสมทุนทางปัญญา รักษา และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

3. สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี มีจารีตประเพณีที่ดีงาม มีความเอื้ออาทรรักภูมิใจในชาติ และท้องถิ่น มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศจากนโยบายระดับชาติสู่ระดับการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพดังกล่าว รัฐจึงกำหนดนโยบายข้อหนึ่งในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ที่เน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ โดยเล็งเห็นว่าโลกอนาคตเป็น โลกของสังคมแห่งความรู้ที่เน้นคุณภาพของการบริการ แต่ในปัจจุบันคุณภาพของผลผลิต (คือผู้เรียน) จากกระบวนการศึกษา ยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะระบบการศึกษาของประเทศไทยยังไม่อยู่ในฐานะที่จะสร้างคนที่มีคุณภาพที่ดี หากประเทศไทยประสงค์จะพัฒนาคนให้มีปัญญา คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ให้กระบวนการเรียนรู้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริง เพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

แก้ปัญหาความยากจน และปัญหาอื่น ๆ และอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมโลก จำเป็นต้องสร้างพื้นฐานด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้วยเหตุนี้แผนการศึกษาชาติ จึงกำหนดเป้าหมายที่เจาะจงถึงคุณภาพคนและคุณภาพสถานศึกษาว่า 1) ผู้เรียนต้องเป็นคนเก่งที่พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพเป็นคนดี และมีความสุข 2) ครูทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด 3) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูทุกคนได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และ 4) สถานศึกษาทุกแห่งมีการประกันคุณภาพการศึกษาจะเห็นได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมาก เพราะการศึกษาเป็นการพัฒนาคน และกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนต้องอาศัยระบบการประกันคุณภาพเป็นกลไกขับเคลื่อน จึงได้ตราไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ในหมวดที่ 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา (มาตรา 47 – 51) โดยที่มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก ส่วนระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไป

ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงในส่วนที่เกี่ยวกับสถานศึกษาโดยตรง กำหนดไว้ในมาตรา 48 ให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา อีกทั้งเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก นอกจากนี้ หากพิจารณาในอีกมุมหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า ในอดีตที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยตรงเป็นผู้กำหนดระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการให้สถานศึกษาถือปฏิบัติ เช่น กำหนดหลักสูตรระดับต่าง ๆ ระบบการวัดและการประเมินผล การเรียน การให้ใช้หนังสือเรียนตามที่กำหนด เป็นต้น ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนไปในทางเดียวกัน ส่วนระดับคุณภาพการศึกษาอาจแตกต่างกันไปตามศักยภาพ แต่ปัจจุบันมีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังส่วนภูมิภาคจนถึงระดับสถานศึกษา กล่าวคือสถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตรเองได้ โดยคำนึงถึงสภาพความต้องการและปัญหาของชุมชนนั้น ๆ ดังนั้น แนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่งจึงแตกต่างกันไป หากไม่กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนไว้ คุณภาพสถานศึกษาแต่ละแห่งก็จะเกิดความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น ผู้ปกครองและชุมชนอาจไม่มั่นใจว่าบุตรหลานของตนจะได้รับโอกาสในการเรียนรู้ได้เท่าเทียมกันหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีข้อกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษา และระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาควบคู่ กันไป เมื่อถามว่าทำไมต้องมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา คำตอบก็คือระบบการประกันคุณภาพการศึกษา จะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปกครองและชุมชนว่าเมื่อส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาแห่งนั้นแล้ว บุตรหลานของเขาจะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดขึ้น

การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) เป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และสร้างความมั่นใจ (assure) ได้ว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและที่สังคมต้องการ หลักการในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษามี 3 ประการคือ

1. การกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยให้สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหาร รวมถึงการตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และให้อิสระแก่ผู้สอนในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร ตลอดจนให้สถานศึกษาสามารถ

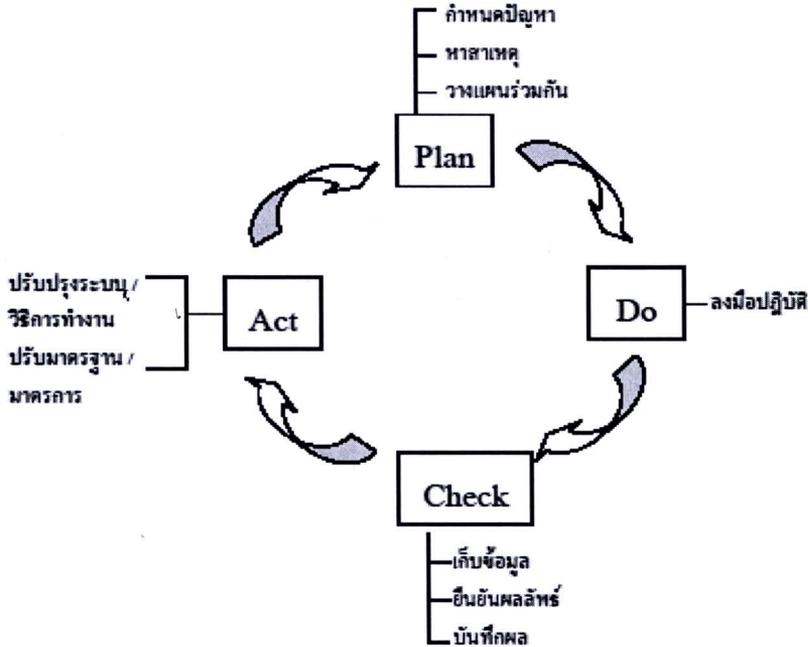
ปรับปรุงตนเอง รับผิดชอบ และจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ความต้องการของชุมชน และสังคมให้มากที่สุด

2. การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) โดยให้หน่วยงานทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ปุชนิยบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือ ปรชาญ์ชาวบ้าน เข้ามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ/คณะทำงานของสถานศึกษาร่วมกันคิด ตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริม และติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษา ตลอดจนร่วม ภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาโดยรวม

3. การแสดงภาระรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) โดยสถานศึกษาและ คณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดเป้าหมาย (Goals) และจุดเน้นที่ต้องการพัฒนา (Focus Areas) เช่น ภายในช่วง 3 ปีนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยในวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ต้องสูงขึ้นจากฐานเดิม ร้อยละ 5 – 10 หรือในปีการศึกษาหน้าผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษา ปีที่ 4 – 6 สามารถใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลได้อย่างคล่องแคล่ว หรือภายใน 2 ปี สถานศึกษาจะต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับเรื่องการรักษาระบบนิเวศ เป็นต้น จากเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาดังกล่าว มีการร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา (School Improvement Plan) เลือกลยุทธ์ศาสตร์การพัฒนามาให้เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผลหลักการและ กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาจะต้องประชาสัมพันธ์ เป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาตลอดจนแผนพัฒนาสถานศึกษาให้ทุกฝ่ายได้รับรู้ ทั้งเพื่อเป็น สัญญาประชาคม และเพื่อให้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจนสู่เป้าหมายเดียวกัน ระบบการประกันคุณภาพการศึกษามีกระบวนการดำเนินการที่สัมพันธ์กัน 3 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพ เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้บรรลุถึง มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ (ทั้งระดับชาติ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน/ปฐมวัย ระดับเขตพื้นที่ การศึกษา หรือระดับสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นเพิ่มเติมตามบริบทหรือเอกลักษณ์ของสถานศึกษา) หัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพ คือ การสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนตระหนักถึงความจำเป็นของ การทำงานเป็นกลุ่ม ทำงานอย่างมีระบบ และทุกคนต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะปรับปรุงการทำงาน อย่างต่อเนื่อง จัดทำข้อมูลสารสนเทศในส่วนที่รับผิดชอบ ใช้ข้อมูลสารสนเทศนั้นให้เป็นประโยชน์ ในการพัฒนางานเป็นประจำ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็น ระบบการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้บรรลุถึงมาตรฐานที่กำหนดนั้น ต้องมีการจัดทำแผน ยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) ที่ทุกกิจกรรม / โครงการ / งานมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การยกระดับ คุณภาพผู้เรียนทุกด้านมีการพัฒนาด้านปัจจัยให้สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรรหาให้

เพียงพอ คุณแลร์กษาให้ใช้ได้อยู่เสมอและปลอดภัยในการใช้ ประการสำคัญต้องมีระบบและกลไก การปฏิบัติงานตามแผน รวมทั้งติดตามกำกับการทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

แผนภาพ 1 กระบวนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องตามวงจร PDCA

ที่มา : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549 หน้า 4)

2. การติดตามตรวจสอบคุณภาพ เป็นการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน กำกับ ติดตามความก้าวหน้า และยืนยันการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตาม เป้าหมายและบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนด โดยการติดตามตรวจสอบคุณภาพสามารถดำเนินงาน ในแต่ละระดับ ได้ดังนี้

2.1 การติดตามตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาตั้งคณะทำงานขึ้น เพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ การดำเนินงาน/โครงการ ตลอดปีการศึกษาทั้งด้านการพัฒนา คุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการเรียนการสอน คุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษา และ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ จัดทำเป็นระบบข้อมูลสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ในการ ปรับปรุงและพัฒนาได้ทันที และเป็นข้อมูลสำหรับประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาได้

2.2 การติดตามตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบสถานศึกษา เพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือให้สถานศึกษา สามารถดำเนินการพัฒนาคุณภาพไปสู่เป้าหมายตามมาตรฐานที่กำหนดไว้สถานศึกษาทุกแห่ง ควรได้รับการติดตามตรวจสอบคุณภาพจากเขตพื้นที่การศึกษาอย่างน้อย 1 ครั้ง ภายใน 3 ปี (ตาม กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553) สำหรับ สถานศึกษาที่มีความเข้มแข็ง เขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยกย่อง สถานศึกษาที่มีรูปแบบการพัฒนาที่ดีให้เป็นอย่างแก่สถานศึกษาแห่งอื่นได้ ส่วนสถานศึกษา ที่มีคุณภาพผู้เรียนต่ำหรือมีแนวโน้มต่ำลงอันเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ เขตพื้นที่การศึกษาควรตั้ง คณะทำงานเข้าไปช่วยเหลือสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะ เขตพื้นที่ การศึกษาต้องทำรายงานติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทราบด้วย

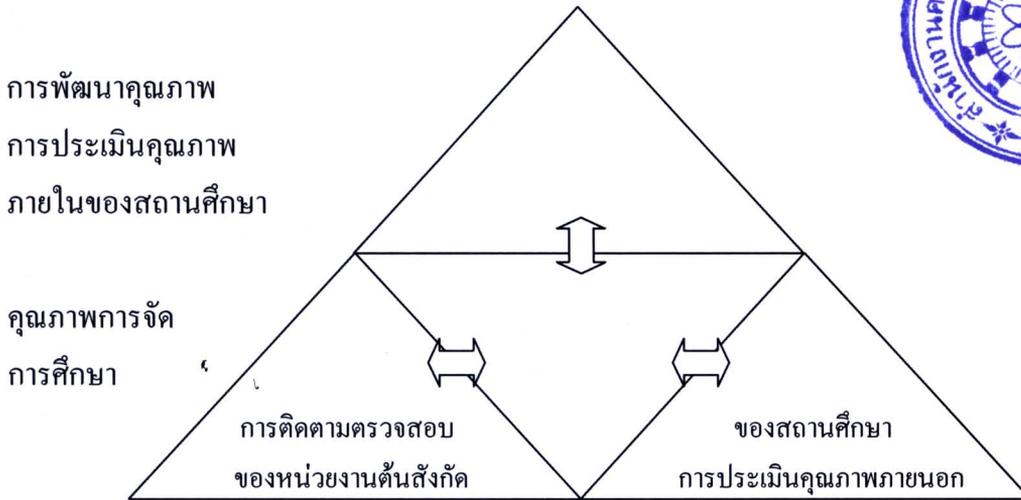
2.3 การติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวม ระดับประเทศ โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการกำหนดนโยบาย เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและผลักดันให้ สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง กำหนดมาตรฐานเพื่อยกระดับคุณภาพ สถานศึกษาที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษา เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพ สถานศึกษาให้บริหารและจัดการการศึกษาได้อย่างเต็มที่

3. การประเมินและรับรองคุณภาพ เป็นการดำเนินงานเพื่อตรวจสอบผลการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนที่เกี่ยวข้องกันดังนี้

3.1 การประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพของ สถานศึกษาในข้อ 2.1 สถานศึกษานำข้อมูลสารสนเทศมาประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ที่กำหนด (ตามระดับการศึกษาที่จัดซึ่ง หมายถึง มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐาน การศึกษาปฐมวัย) จัดทำเป็นรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา รายงาน ต่อคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองชุมชน หน่วยงานต้นสังกัด และรายงานต่อสาธารณชน

3.2 การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษา การประเมินในส่วนนี้เป็นการดำเนินงาน โดยองค์กรภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา (สมศ.) ซึ่งเป็นองค์กรมหาชน ทำหน้าที่ประเมินและให้การรับรองว่าสถานศึกษา จัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในทุก ๆ 5 ปี ผลจากการประเมินในภาพรวม จะนำเสนอรัฐบาล เพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ การกำหนดทิศทางการพัฒนา คุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อให้ทัดเทียมนานาชาติ การดำเนินการทั้ง 3 ประการ

เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการติดตามตรวจสอบคุณภาพ สามารถดำเนินการได้ทั้งในส่วนการพัฒนาคุณภาพและการประเมินคุณภาพ

แผนภาพ 2 ความสัมพันธ์ของกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

ที่มา : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549, หน้า 8)

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

สถานศึกษาจะต้องจัดให้มี ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

อ้างอิงใน การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา

(<http://www.edu.chula.ac.th/resch/research%20fair/8.pdf>] 2554) เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553) ที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร การศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยให้สถานศึกษายึดหลัก การมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการส่งเสริม สนับสนุนและกำกับ ดูแลของ หน่วยงานต้นสังกัด ประกอบด้วย

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ ด้วยการจัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการให้เอื้อ ต่อการดำเนินงาน ทุกคนมีส่วนร่วมและมีการประชาสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแต่งตั้ง

คณะกรรมการเพื่อกำหนดแนวทางให้ความเห็นและข้อเสนอแนะและแต่งตั้งคณะบุคคลทำการตรวจสอบ ทบทวนและรายงานคุณภาพการศึกษาและจัดให้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อนำมากำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจและแผนพัฒนา

2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษาโดยมุ่งเน้นมาตรฐานผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่สอดคล้องกับมาตรฐานช่วงชั้นที่หลักสูตรกำหนด

3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้วยการจัดทำแผนอย่างเป็นระบบพื้นฐานของข้อมูลสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน สมบูรณ์ ครอบคลุมการพัฒนาทุกกิจกรรมที่เป็นส่วนประกอบหลักของการจัดการศึกษาและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดอย่างสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการกำกับ ติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่กำหนดไว้โดยจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่ชัดเจนครอบคลุมงาน/โครงการของสถานศึกษา

5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา จะประกอบด้วยตรวจสอบและทบทวนภายในโดยบุคลากรในสถานศึกษาดำเนินการและการตรวจสอบและทบทวนจากหน่วยงานต้นสังกัด

6. การประเมินคุณภาพการศึกษาโดยมุ่งเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในระดับชั้นที่เป็นตัวประ โยค ได้แก่ ประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในวิชาแกนร่วม โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน จากหน่วยงานส่วนกลางร่วมกับต้นสังกัด (เขตพื้นที่) ดำเนินการ

7. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีเป็นการนำข้อมูลผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพ การตรวจสอบและทบทวนภายในและภายนอกมาประมวลรายงานผลการพัฒนาคุณภาพประจำปีการศึกษาซึ่งจะนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนพัฒนาคุณภาพต่อไป

8. การผลัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกส่วนหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายใน เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการส่งเสริม พัฒนาและประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของระบบประกันคุณภาพ

หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

1. สถานศึกษาจะต้องจัดทำโครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2. สถานศึกษาจะต้องแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ อ้างถึงใน การตรวจประเมินสำหรับการประกันคุณภาพภายใน (<http://thailis-db.car.chula.ac.th>) 2553) ดังนี้

2.1 กำหนดแนวทางและวิธีดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2.2 กำกับ ติดตาม และให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวข้องกับการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2.3 เสนอสถานศึกษาแต่งตั้งคณะบุคคลทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวนและรายงานคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

3. สถานศึกษาจะต้องจัดระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

4. สถานศึกษาจะต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษาที่ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพผู้เรียน สถานศึกษา ท้องถิ่น และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. สถานศึกษาจะต้องจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงหลักการและครอบคลุมในเรื่อง ต่อไปนี้

5.1 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นอย่างเป็นระบบและมีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับ

5.2 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

5.3 กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชาหรือผลการวิจัย หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างถึงให้ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

5.4 กำหนดแหล่งวิทยาการภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ

5.5 กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคนรวมทั้งผู้เรียนรับผิดชอบ และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.6 กำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางให้บิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคลากรในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

5.7 กำหนดการจัดงบประมาณและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

6. สถานศึกษาจะต้องดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งมีการกำกับ ติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

7. ให้คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาดำเนินการตรวจสอบ ทบทวนและรายงานการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สำหรับ ในการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้ใช้วิธีการที่หลากหลายและ เหมาะสม (การสังเกตพฤติกรรม และกระบวนการทำงาน กระบวนการจัดการเรียนการสอน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การพิจารณาหลักฐาน ร่องรอยการปฏิบัติงาน ตัวอย่างผลงาน และ เพิ่มสะสมงาน แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบทดสอบและแบบวัดมาตรฐาน) การตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องเพื่อ นำไปใช้ในการปรับปรุง แก้ไข เปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

8. สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนในทุกระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานกำหนด ได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วย เครื่องมือมาตรฐาน

9. สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี โดยระบุความสำเร็จตาม เป้าหมายที่กำหนดในแบบพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพร้อมหลักฐานข้อมูลและ ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ ตามข้อ (8) เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ สาธารณชน

10. หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานต้นสังกัดระดับจังหวัด ส่งเสริม สนับสนุนและ ร่วมดำเนินงานตามระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ดังนี้

10.1 จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

10.2 จัดให้มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้

ในวิชาแกนหลักของสถานศึกษาร่วมกันเป็นรายปี/รายภาค

10.3 จัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วย เครื่องมือมาตรฐาน

11. หน่วยงานต้นสังกัดระดับจังหวัด ดำเนินการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพ สถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกสามปี และรายงานผลให้สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด ทราบ ทั้งนี้การตรวจสอบและทบทวนให้เป็นไปตามข้อ (7) โดยอนุโลม

12. หน่วยงานต้นสังกัดศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และเผยแพร่นวัตกรรมเกี่ยวกับรูปแบบและ เทคนิควิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำกับ สนับสนุน ส่งเสริม ติดตาม ประเมินผลและผดุงประสิทธิภาพของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษาด้วย

ขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษา

ขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษา อ้างถึงใน คู่มือการประเมินผลภายในสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษา ([<http://www.onec.go.th/publication/4311006/design.pdf>] 2553) ได้กล่าวว่ามีขั้นตอนดังนี้

การควบคุมคุณภาพ (Quality Control)

1. ศึกษาและเตรียมการ

- 1.1 ตั้งคณะทำงานประกัน
- 1.2 ให้ความรู้แก่บุคลากรทุกคน
- 1.3 ตั้งคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ

2. วางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา

- 2.1 กำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
- 2.2 สร้างเครื่องมือประเมินคุณภาพตามมาตรฐาน
- 2.3 จัดทำสารสนเทศสภาพปัจจุบัน (ข้อมูลพื้นฐาน)
- 2.4 จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีตามแผนยุทธศาสตร์ในธรรมนูญสถานศึกษา
- 2.5 จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของสถานศึกษา
- 2.6 ประเมินสภาพปัจจุบันของสถานศึกษาตามมาตรฐาน
- 2.7 จัดทำธรรมนูญสถานศึกษาหรือแผนพัฒนาสถานศึกษา

3. ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาตามแผน

3.1 ปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของสถานศึกษา และตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

3.2 นิเทศ กำกับ ติดตามผลการดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา การตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพ (Quality Audit)

4. ตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

- 4.1 แต่งตั้งกรรมการตรวจสอบ
- 4.2 กำหนดระยะเวลาและแนวทางการตรวจสอบ
- 4.3 ประเมินสภาพของสถานศึกษาตามมาตรฐานของสถานศึกษาครั้งที่ 2 หลังจากปฏิบัติงานไปได้ระยะเวลาหนึ่ง
- 4.4 จัดทำสารสนเทศแสดงผลการปฏิบัติงานตามตัวชี้วัดและเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

5. พัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

5.1 ปรับปรุง แก้ไขการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

5.2 ติดตาม ตรวจสอบการแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานของสถานศึกษา

5.3 สรุปผลการตรวจสอบ จัดทำสารสนเทศ (ข้อมูลพื้นฐาน) ครั้งที่ 2 และรายงานการตรวจสอบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

5.4 พัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การประเมิน (Quality Assessment) และรับรองคุณภาพ (Quality Accreditation)

6. เตรียมการเพื่อรับการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา

6.1 จัดเตรียมหลักฐาน และข้อมูลต่าง ๆ ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อรับการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

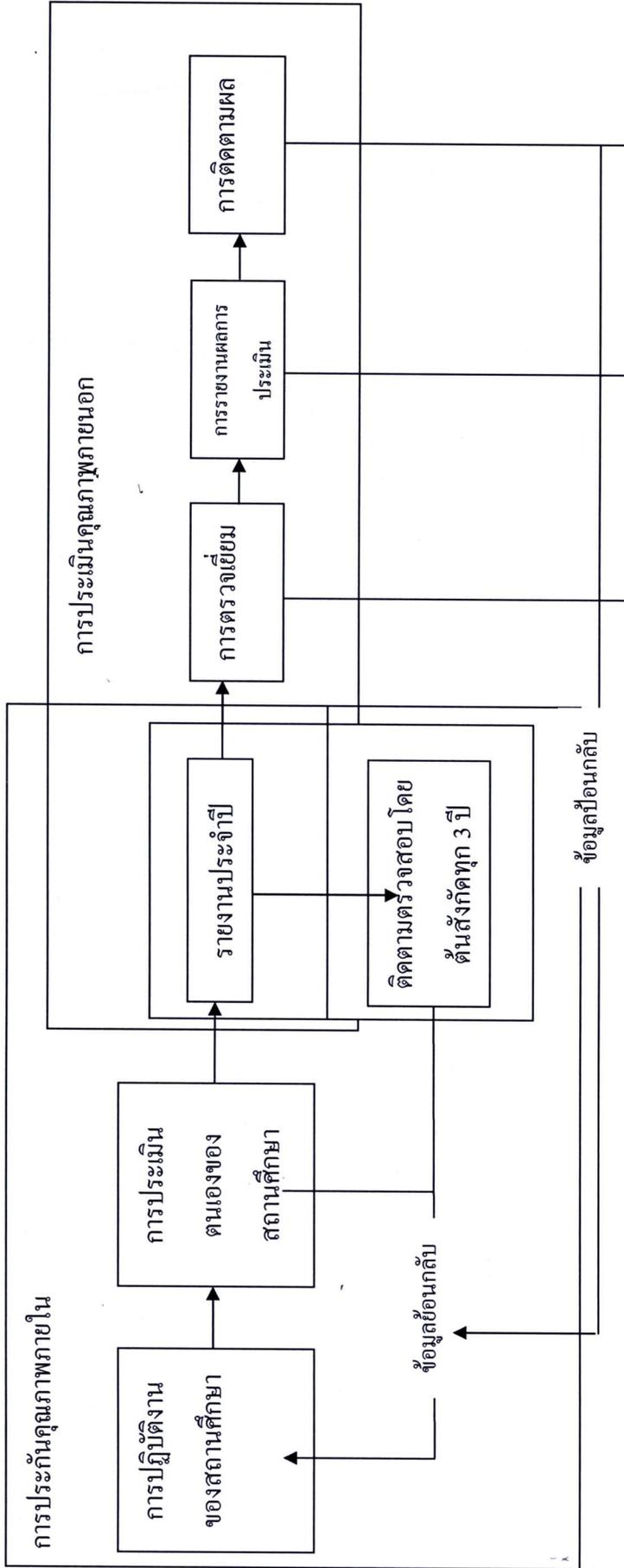
6.2 ถ้าได้รับการรับรอง และได้ใบรับรอง สถานศึกษารักษามาตรฐานคุณภาพให้คงไว้และรายงานผลการประเมิน

6.3 ถ้ายังไม่ได้รับการรับรอง สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไข และขอรับการประเมินใหม่ตามเวลาที่กำหนด

ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอก

จากคู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับสถานศึกษา พ.ศ. 2554 (2554 หน้า 3-4) ได้กล่าวไว้ว่า ตามมาตรา 48 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง” ในขณะที่มาตรา 49 ของพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันระบุถึงการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ว่า “ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา”

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า การประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการบริหารการศึกษาปกติที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการควบคุมดูแลปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับคุณภาพ มีการตรวจสอบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ระบบการประกันคุณภาพภายในจึงต้องดูแลทั้งปัจจัย นำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิตหรือผลลัพธ์ (Output/Outcome) ซึ่งต่างจาก การประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการประเมินผลการจัดการศึกษา ดังนั้นความเชื่อมโยงระหว่าง การประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยได้เชื่อมโยงให้เห็น จากแผนภาพที่ 3

แผนภาพ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพ

ที่มา : คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับสถานศึกษา พ.ศ. 2554 (หน้า 4)

จากแผนภาพจะเห็นว่า เมื่อสถานศึกษามีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในแล้ว จำเป็นต้องจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นผลจากการประกันคุณภาพภายใน หรือเรียกว่า รายงานการประเมินตนเอง เพื่อนำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เอกสารดังกล่าวจะเป็น เอกสารเชื่อมโยงโยกระหว่างการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา การติดตามตรวจสอบโดย ต้นสังกัด และการประเมินคุณภาพภายนอกโดย สมศ. ดังนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองที่มีความลุ่มลึก สะท้อนภาพที่แท้จริงของสถานศึกษาในทุกองค์ประกอบคุณภาพ ทั้งนี้ในคู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ฉบับสถานศึกษา พ.ศ. 2554 (2554 หน้า 41-51) ได้กล่าวถึงการประกันคุณภาพภายใน โดยสรุป ในส่วนของตัวบ่งชี้ที่ 7 ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษา ไว้ว่า การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการและพัฒนาสถานศึกษา โดยได้กำหนดข้อมูลประกอบการพิจารณา คือ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีเป้าหมาย พันธกิจ วิสัยทัศน์ที่ครอบคลุมการดำเนินงานตาม มาตรฐานการประกันคุณภาพภายใน แผนปฏิบัติงานประจำปีที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา ปฏิทินปฏิบัติงาน รายงานการประชุมที่แสดงถึงการนำผลจากการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการบริหารอื่น ๆ มาสื่อสารกับบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่สอดคล้องกับที่ระบุไว้ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา สรุปแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่ให้เห็นถึงผลของการจัดกิจกรรมว่าบรรลุตามเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จตาม แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา สรุปผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานของสถานศึกษา สารสนเทศของสถานศึกษาที่แสดงถึงข้อมูลในภาพรวมของการบริหารจัดการ ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ผลการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษา ผลจากการสังเกตและ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ส่วนในตัวบ่งชี้ที่ 8 พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายใน โดยสถานศึกษาและต้นสังกัด หมายถึง การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของ สถานศึกษาตามกฎกระทรวงที่ว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ข้อที่ 14 ระบุว่า “กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ ภายในตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยการ ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัดทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ ประเมินตัวบ่งชี้ตามกฎกระทรวงฯ โดยมีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (ครูและบุคลากรทางการศึกษา หลักสูตร/ ตำราวิธีการเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการศึกษา)
 2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
 3. จัดระบบบริหารและสารสนเทศ
 4. ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
 5. จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
 6. จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
 7. จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน
 8. จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- ทั้งนี้ข้อมูลประกอบการพิจารณา คือ รายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา เป็นต้น

แนวคิดและเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD)

เพ็ญพักตร์ อุทิศ (2547) ได้กล่าวไว้ว่าการสนทนากลุ่ม เป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีหนึ่ง ซึ่งใช้การสนทนากลุ่มสมาชิกที่มีลักษณะเหมือนกัน ประมาณ 6 – 12 คน โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้สร้างให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองในกลุ่ม จุดประเด็นคำถาม (ซึ่งนักวิจัยอยากหาคำตอบจากกลุ่ม) และคอยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มผู้ร่วมสนทนาได้มีการพูดคุย ชักถาม และโต้ตอบกันอย่างกว้างขวางและเป็นธรรมชาติ โดยทั่วไปอาจใช้เวลาสนทนนานประมาณ 45 นาที ถึง ชั่วโมงครึ่ง ส่วนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2553) ให้ความหมายว่า การสนทนากลุ่ม หมายถึงการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ การสนทนากลุ่มเหมาะสำหรับการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายหลากหลาย เช่น การค้นหาประเด็นของเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ยังไม่มีความรู้มาก่อน (Exploratory) การหาคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์บางอย่าง (Explanatory) การประเมินสถานการณ์ (Assessment) วิธีการสนทนากลุ่ม

เพ็ญพักตร์ อุทิส (2547) กล่าวว่า การสนทนากลุ่มที่รู้จักกันแพร่หลายแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1. การสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Interviews) มีลักษณะคล้ายการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ต้องมีการซักถามเจาะจงเฉพาะเรื่อง
2. การสนทนากลุ่มตามธรรมชาติ (Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่มที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไปในการทำงานภาคสนาม เช่น สนทนาได้ต้นไม้ หรือ สภากาแฟ เป็นการสนทนาที่ไม่มีโครงสร้างทั้งในแง่ประเด็นการสนทนาและผู้เข้าร่วมสนทนา

การจัดสนทนากลุ่มเป็นการนำการสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจง และ การสนทนากลุ่มตามธรรมชาติมาใช้ร่วมกัน เป็นการสนทนาเป็นกลุ่ม ซึ่งต้องมีประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจงในการสนทนาแต่ละครั้ง มีการใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Dynamics) เข้ามาช่วย ในการกระตุ้นให้มีการเคลื่อนไหวในกลุ่มผู้สนทนา เพื่อให้หันมาสนใจเรื่องเดียวกัน และ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม (บันทึกเทป/จดบันทึก) เพื่อการวิเคราะห์ต่อไป ประโยชน์ของการสนทนากลุ่ม

เพ็ญพักตร์ อุทิส (2547) กล่าวว่า การสนทนากลุ่มมักใช้เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อใช้หาข้อมูลเพื่อการสร้างสมมติฐานใหม่ๆ
2. เพื่อใช้สำรวจความคิดเห็น ทักษะคติ และ คุณลักษณะต่างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย
3. เพื่อทดสอบแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ หรือ บริการที่เกิดขึ้นใหม่ในชุมชน
4. เพื่อเป็นการประเมินผล โครงการ หรือ บริการด้านธุรกิจ
5. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดคำถามในการสร้างแบบสอบถาม
6. เพื่อค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ/ไม่แน่ชัด
7. เพื่อช่วยทำให้งานวิจัยเชิงสำรวจมีความสมบูรณ์ขึ้น

ส่วน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2549) กล่าวว่า ประโยชน์ของการสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1. ใช้ในการศึกษาความคิดเห็น ทักษะคติ ความรู้สึก การรับรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรม
2. ใช้ในการกำหนดสมมติฐานใหม่ๆ
3. ใช้ในการกำหนดคำถามต่างๆ ที่ใช้ในแบบสอบถาม
4. ใช้ค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ หรือยังไม่แน่ชัดของการวิจัยแบบสำรวจ เพื่อช่วยให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
5. ใช้ในการประเมินผลทางด้านธุรกิจ

องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดสนทนากลุ่ม (Components of Conducting Focus Group Session) (เพ็ญพักตร์ อุทิศ, 2547)

1. บุคลากรที่เกี่ยวข้อง (Personnel)
2. ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator / Facilitator)
3. ผู้จดบันทึกการสนทนา (Note taker/ Recorder)
4. ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant/ Caretaker)
5. แนวทางในการสนทนากลุ่ม (Group Discussion Guide)
6. อุปกรณ์สนาม (Field Instrument)
7. แบบฟอร์มคัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมสนทนา (Screening Form)
8. สิ่งเสริมสร้างบรรยากาศ (Refreshment & Snack)
9. ของสมนาคุณแก่ผู้ที่ร่วมสนทนา (Remuneration)
10. สถานที่และระยะเวลา (Location and Time)

คุณลักษณะ และ บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

1. คุณลักษณะของผู้ดำเนินการสนทนา (Characteristics of Moderator/Facilitator)

ผู้ดำเนินการสนทนา ถือเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้การสนทนาบรรลุเป้าหมายจึงต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

- 1.1 รู้ถึงความต้องการ หรือ เป้าหมายของโครงการเป็นอย่างดี
- 1.2 มีบุคลิกภาพดี
- 1.3 มีมนุษยสัมพันธ์ สุภาพ อ่อนโยน มีอารมณ์ขัน
- 1.4 สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้
- 1.5 สามารถพูด หรือ ใช้ภาษาท้องถิ่นเพื่อการสื่อสารได้ดี
2. บทบาทหน้าที่ของผู้ดำเนินการสนทนา
 - 2.1 สร้างบรรยากาศอย่างเป็นกันเอง
 - 2.2 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม
 - 2.3 ขอความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นและยินยอมให้มีการบันทึกข้อมูล
 - 2.4 ควบคุมประเด็น และ จังหวะของการสนทนา และ เวลา
 - 2.5 ทำตัวเสมือน ผู้เรียนรู้ (เป็นผู้ฟังที่ดี ไม่แสดงความคิดเห็น)
 - 2.6 ให้ผู้สนทนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ยืดหยุ่น เปิดใจ อดทนต่อการรบกวน/

ไม่ร่วมมือ

2.7 ระมัดระวังน้ำเสียง และ ท่าที

2.8 สังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมสนทนา

3. บทบาทหน้าที่ของผู้จัดบันทึกการสนทนา

วาดแผนผังการนั่งของผู้ร่วมสนทนาทุกคน พร้อมมีหมายเลขและชื่อกำกับไว้ เพื่อประโยชน์ในการจัดบันทึก และการสังเกตพฤติกรรม จัดบันทึกการสนทนา โดยการสังเกต และ ตั้งใจฟัง พร้อมบันทึกตามความเป็นจริง (ถ้อยคำ ปฏิกริยา) ถอดเทปการสนทนาด้วยตนเอง ข้อควรระวัง ต้องไม่ร่วมสนทนาด้วย

4. บทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยทั่วไป

จัดเตรียมอุปกรณ์สนามให้พร้อม จัดสถานที่และความพร้อมในการสนทนากลุ่ม คอยควบคุมเครื่องบันทึกเสียง และ เปลี่ยนเทปขณะที่ทำการสนทนา อำนวยความสะดวกแก่ ผู้ดำเนินการสนทนา และ ผู้จัดบันทึก ดูแลบริการเครื่องดื่มและของขบเคี้ยวแก่ผู้ร่วมสนทนา อำนวยความสะดวกทั่ว ๆ ไป

5. แนวทางในการสนทนากลุ่ม (Group Discussion Guide)

เป็นแนวคำถามที่ใช้ในการดำเนินการสนทนากลุ่ม ซึ่งต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัย ควรมีประมาณ 6 – 10 คำถาม เป็นคำถามปลายเปิด เช่น “คุณคิดอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องของ จิตวิญญาณ” “คุณรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับ...” “คุณได้ข้อมูลเกี่ยวกับ...มาอย่างไร”

6. อุปกรณ์สนาม (Field Instruments)

เครื่องบันทึกเสียง และ อุปกรณ์ ควรมีสื่อสำรองเพื่อป้องกันการผิดพลาด สมุดบันทึก และคินสอ

7. แบบฟอร์มคัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมสนทนา

ต้องคัดเลือกให้ได้ผู้เข้าร่วมสนทนาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน (Homogeneous) หรือ อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น เพศ อายุ อาชีพ เชื้อชาติ สถานภาพสมรส

การเตรียมตัวการจัดสนทนากลุ่ม

1. คัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมสนทนา

2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาแก่กลุ่ม

3. นัดหมายวัน เวลา สถานที่

4. แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมวิจัย

5. กำหนดวัตถุประสงค์และแนวคำถามร่วมกัน

6. แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และ เตรียมตัวให้พร้อม

7. เลือกและจัดเตรียมสถานที่สำหรับการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนในการสนทนากลุ่ม

เพ็ญพักตร์ อุทิศ (2547) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสนทนากลุ่มไว้ว่า การเริ่มดำเนินการสนทนาเริ่มจาก

1. ผู้ดำเนินการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์
2. ให้สมาชิกกลุ่มแนะนำตัว
3. อธิบายให้เห็นความสำคัญของกลุ่ม กฎกติกา มารยาท
4. เริ่มการสนทนาโดยพูดคุยเรื่องทั่ว ๆ ไปเพื่อสร้าง สัมพันธภาพละบรรยากาศที่ดี
5. ดำเนินการสนทนา
6. สิ้นสุดการสนทนา

ส่วนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2553) กล่าวว่า ขั้นตอนในการจัดสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูล
3. ตัดสินใจว่าจะทำกี่กลุ่ม
4. วางแผนเรื่องระยะเวลาและตารางเวลา
5. ออกแบบแนวคำถาม ควรเรียงคำถามจากคำถามที่เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป เบา ๆ ง่ายต่อการ

การเข้าใจ และสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมสนทนาแล้วจึงวกเข้าสู่คำถามหลัก หรือคำถามหลักของประเด็นที่ทำการศึกษาแล้วจึงจบลงด้วยคำถามเบา ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในวงสนทนาและสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในช่วงท้ายอาจเติมคำถามเสริมเข้าไปแต่ต้องเป็นคำถามสั้น ๆ อาจเป็นคำถามที่ไม่ได้เตรียมมาก่อน แต่เป็นคำถามที่ปรากฏขึ้นมาระหว่าง การสนทนา

6. ทดสอบแนวคำถามที่สร้างขึ้น
7. ทำความเข้าใจกับผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) และผู้จดบันทึก (Note taker)

7.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ต้องสร้างบรรยากาศในการสนทนาและควบคุมเกมได้เป็นอย่างดีให้เกิดความเป็นกันเองมากที่สุด Moderator จะต้องไม่แสดงความคิดเห็นของตนเอง ควรจะปล่อยให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ อิสระเสรีและเป็นธรรมชาติมากที่สุด Moderator ที่ดีจะต้องสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี

7.2 ผู้จดบันทึก (Note taker) จะต้องอยู่ร่วมตลอดเวลาและควรทำหน้าที่ในการจดบันทึกเพียงอย่างเดียวไม่ควรร่วมสนทนาด้วย เพราะจะทำให้การจดบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วน และจะต้องเป็นผู้ถอดเทปด้วยตนเองเพื่อความเข้าใจในสิ่งที่ได้บันทึกและเนื้อหาสาระในเทปที่ตรงกัน

7.3 ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) มีหน้าที่คอยควบคุมเครื่องบันทึกเสียงและเปลี่ยนเทป ขณะที่กำลังดำเนินการสนทนา และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จัดบันทึก เพื่อให้แต่ละคนทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

8. คัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา

9. การจัดการเพื่อเตรียมการทำสนทากลุ่ม เป็นการเตรียมสถานที่ กำหนดวัน เวลา และจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น เครื่องบันทึกเทป ม้วนเทป ถ่าน สมุด ดินสอ เครื่องดื่ม อาหารว่าง เป็นต้น

10. จัดกลุ่มสนทนา

11. ประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

11.1 ถอดเทปออกมาเป็นบทสนทนา ควรถอดเทปออกมาอย่างละเอียดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและต้องไม่ใส่ความคิดของตนเองที่ถือเป็นข้อสรุปลงไปด้วย

11.2 วิเคราะห์ข้อมูล โดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา ถ้าจะให้ดี ควรทำการวิเคราะห์ร่วมกันหลาย ๆ คนเพื่อเป็นการอภิปรายร่วมกัน ถ้ามีความเห็นไม่ตรงกันควรกลับไปฟังรายละเอียดจากเทปใหม่ แล้วกลับมาอภิปรายด้วยกันอีก

12. การเขียนรายงานการวิจัยควรเริ่มต้นโดยการเขียนเค้าโครงเรื่องก่อนแล้วเขียนผลการศึกษาแยกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและหัวข้อของแนวคำถาม โดยพรรณนาในเชิงอธิบาย ข้อดี และ ข้อจำกัดของการสนทากลุ่ม

เพ็ญพักตร์ อุทิศ (2547) ได้กล่าวถึงข้อดีและข้อจำกัดของการสนทากลุ่มไว้ว่า

- ข้อดี
1. ลดความเข้าใจไม่ถูกต้องในประเด็นที่พูดคุย
 2. สมาชิกกลุ่มมีความเท่าเทียมกัน
 3. เกิดการแสดงความคิดเห็น ถกเถียง สาระร่วมกัน
 4. บรรยากาศของกลุ่มกระตุ้นให้มีการให้ข้อมูลที่กว้างขวาง
- ข้อจำกัด

1. ระวังการผูกขาดการสนทนา
2. ไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลบางลักษณะ (เรื่องส่วนตัว)

ทั้งนี้ทาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2549) ได้ให้ข้อดีและข้อจำกัดไว้ว่า

1. ช่วยให้ได้เก็บข้อมูลจากตัวอย่างจำนวนหลายคนได้ในระยะเวลาสั้น และสามารถเสนอ

ผลการศึกษาได้ในเวลาอันจำกัด

2. มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่น และใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้หลายแบบ
3. นักวิจัยสามารถเลือกใช้ได้ตามต้องการ สามารถใช้เสริมกับการวิจัยแบบอื่นก็ได้
4. ข้อมูลที่ได้เป็นการผ่านการถกเถียงโต้ตอบกันเองของกลุ่มสนทนา ทำให้มั่นใจ

ในความถูกต้องแม่นยำ มีความน่าเชื่อถือ และมีความหลากหลายของข้อมูล

5. ข้อมูลการสนทนากลุ่มแต่ละครั้งทำให้ได้ประเด็นคำถามใหม่ ๆ หรือสมมติฐานใหม่ ๆ เพื่อการค้นคว้าศึกษาต่อ

6. ปฏิกริยาของผู้ร่วมวงสนทนาต่อประเด็นที่สนทนา และต่อกันและกัน ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมและคุณค่าต่างๆ ของสังคมของผู้เข้าร่วมวงสนทนาที่มาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

7. บรรยายกาศเป็นกันเอง การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ช่วยทำให้การสนทนาของกลุ่มเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ไม่ตึงเครียด

8. ผู้วิจัยสามารถดำเนินการสนทนาตามไปด้วยคอยควบคุมเกมและสร้างบรรยากาศให้ราบรื่นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ข้อจำกัด

1. ผู้ดำเนินการสนทนาที่ไม่ได้รับการฝึกฝนอย่างถูกต้อง จะทำให้การดำเนินกลุ่มไม่ราบรื่น

2. แนวทางการสนทนากลุ่มที่เรียบเรียงไม่ดี ไม่มีลำดับ มีความซับซ้อน จะทำให้การสนทนาวกวน สับสน ในที่สุดผู้ร่วมสนทนาก็จะคร่ำครึที่จะออกความคิดเห็น

3. ผู้ร่วมวงสนทนาไม่มีลักษณะร่วมคล้ายกัน หรือวัฒนธรรมเดียวกัน และสามารถข่มกันได้ การสนทนาก็จะไม่ราบรื่น บรรยากาศกลุ่มเสีย หรือมีคนไม่พูดมากขึ้น

4. ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มไม่สามารถให้ภาพพฤติกรรมจริง ซึ่งได้จากการสังเกต เพราะสิ่งที่คิดหรือพูดออกมาอาจไม่ใช่สิ่งที่ทำ

5. ข้อมูลจากกลุ่มแต่ละกลุ่มไม่สามารถเป็นตัวแทนของสังคมหรือวัฒนธรรมที่ผู้ร่วมสนทนาคำเนินชีวิตอยู่ได้ ใช้อธิบายได้เฉพาะกับบริบทของกลุ่มนั้น ๆ เท่านั้น

6. ไม่เหมาะที่จะใช้ในหัวข้อสนทนาที่เป็นเรื่องส่วนตัวมาก ๆ

7. การสร้างแนวคำถาม จะต้องเรียบเรียงแนวคำถามให้ดีไม่วกวน โดยอาจจะเรียงลำดับตามประเภทของประเด็นตามความยากง่ายหรือตามลำดับความตรงไปตรงมาและซับซ้อนของเหตุผลดังนั้นควรจะต้องมีการทดสอบ (Pretest)

8. การคัดเลือกสมาชิกผู้เข้าร่วมวงสนทนา จะต้องได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยต้องมีลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือนกัน (Homogeneous) ไม่ข่มซึ่งกันและกัน

เบญญา ยอดคำเนิน แอ็ดดิกซ์ และคณะ (2531, หน้า 398-340) ได้สรุปความเป็นมาของการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group discussion) ไว้ดังนี้ การจัดสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการศึกษาวิจัยแบบหนึ่งของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้กันอย่างกว้างขวางมากในวงการธุรกิจ โดยเฉพาะในการวิจัยการตลาดเพื่อพัฒนา และการทดสอบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพราะเป็นวิธีการศึกษาที่ผู้ศึกษาจะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เชื่อถือได้ นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาได้ในระยะเวลาอันสั้น ใช้การลงทุนต่ำ และข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษา ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการตั้งเป็นสมมติฐานเพื่อใช้ในการวิจัยแบบสำรวจในโอกาสต่อไปด้วย การจัดสนทนากลุ่มได้เริ่มเข้าสู่วงการวิชาการเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2522 เนื่องจากในแวดวงวิชาการได้ให้ความสนใจกับการศึกษาวิธีนี้ ซึ่งเห็นว่าเป็นเทคนิคการวิจัยประยุกต์ที่มีประโยชน์มาก จึงเริ่มนำมาใช้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น The U.S. National Cancer Institute's Project Information Branch ใช้การศึกษาแบบสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นเทคนิคหนึ่งในการทดสอบโครงการให้การศึกษาแก่ประชาชน ในเรื่องการป้องกันโรคมะเร็ง สำหรับ The U.S. National Heart, Lung and Blood Institute ใช้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับทำโครงการให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับอันตราย และวิธีการป้องกันความดันโลหิตสูง UNICEF ใช้เป็นงานวิจัยประยุกต์ส่วนหนึ่งที่จะให้ได้ข้อมูลระดับลึกเกี่ยวกับทัศนคติของประชาชน และพฤติกรรมอันเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงลูกด้วยนมในประเทศที่กำลังพัฒนา ในการศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวที่เม็กซิโก ได้ใช้เทคนิคนี้เพื่อหาข้อมูลการพัฒนาโครงการขยายตลาดผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการคุมกำเนิด ส่วนในการศึกษาเรื่องการวางแผนครอบครัวในเขตเมืองของอินโดนีเซีย ใช้การจัดสนทนากลุ่มเพื่อเป็นก้าวแรกในการที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยแบบสำรวจในขั้นต่อไป นอกจากนี้โครงการ Focus Group Research on the Determinants of Fertility in Southern Thailand ก็ได้เริ่มนำเอาการสนทนากลุ่ม มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัยทางด้านประชากรและการวางแผนครอบครัวในประเทศไทย

การสนทนากลุ่มมีข้อสมมุติฐานที่ว่าเราจะรู้ถึงปฏิกิริยาโต้ตอบของคนได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยการกระตุ้นให้คนหันมาสนใจในสิ่งเดียวกัน และมาแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งอยู่ในลักษณะการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม (Group Dynamics) และผู้วิจัยก็จะสังเกตพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มที่ศึกษา ตลอดจนบันทึกการโต้ตอบกันภายในกลุ่มด้วยการบันทึกเทป หรือการจดบันทึกเอาไว้เพื่อการวิเคราะห์ต่อไป การกระตุ้นดังกล่าวนี้ อาจทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การให้ชมภาพยนตร์ ฟังการกระจายเสียง ให้อ่านบทความ หรือหนังสือ การจุดประเด็นในการสนทนาเฉพาะเรื่องที่สนใจจะศึกษา หรือแม้กระทั่งการที่จะให้กลุ่มที่จะศึกษาร่วมอยู่ในเหตุการณ์ การกระทำดังกล่าวทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม แต่ละวิธีจะมีวิธีการที่แตกต่างกันบ้างซึ่งก็แล้วแต่ผู้นำเอาไปประยุกต์ใช้

ลักษณะของการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม เป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ตามปกติประมาณ 6-12 คน แต่ในบางกรณีอาจมีข้อยกเว้นให้มีได้ประมาณ 4-5 คน และในกรณีดังกล่าวอาจเรียกว่าเป็นการสนทนากลุ่มเล็ก ในระหว่างสนทนากันของผู้ให้สัมภาษณ์นั้น จะมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นการสนทนา เพื่อเป็นการชักจูงใจให้บุคคลกลุ่มนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางในการสนทนาให้ได้กว้างขวางลึกซึ้ง และละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในการสนทนาดังกล่าว มีลักษณะเปิดกว้างที่จะให้ผู้เข้าร่วมสนทนา(Discussion) แต่ละคนวิพากษ์วิจารณ์หรือมีข้อสงสัยถามผู้เข้าร่วมสนทนาคนอื่นๆ หรือตอบข้อวิพากษ์นั้น ๆ ได้ รวมทั้งผู้ดำเนินการสนทนาด้วย การที่ผู้ร่วมสนทนาเหล่านี้มีปฏิริยาโต้ตอบกันในระหว่างสนทนา นั้น จะเป็นสิ่งเร้าให้เกิดการสนทนาในระดับลึกยิ่งขึ้นในแต่ละประเด็น ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลในสิ่งที่ผู้วิจัยไม่สามารถได้มาด้วยวิธีการใช้แบบสอบถาม ต่อจากนั้นผู้วิจัยก็จะคอยวิเคราะห์สถานการณ์ในกลุ่มบุคคลที่ถูกกระตุ้นเหล่านี้ เพื่อที่จะดูว่าน่าจะได้สมมติฐานใดบ้างจากปฏิริยาภายในกลุ่ม ต่อมาผู้วิจัยจะได้ประเด็นที่นำมาพูดคุยในเรื่องที่สงสัยว่าจะเป็นสมมติฐาน และข้อสมมติฐานก็จะสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากการพูดคุยกัน โดยเจาะประเด็นไปที่ประสบการณ์ของบุคคลต่างๆ ที่ศึกษาจากการพูดคุยในลักษณะนี้ ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการศึกษาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (เบญญา ยอดคำเนิน แอ็คติจ และคณะ, 2531, หน้า 400-401)

นอกจากนี้การสนทนากลุ่มหรือการซักถามเป็นวิธีการเก็บข้อมูลวิธีหนึ่ง que เริ่มนำมาใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะในการวิจัยประเมินผล (Evaluation Research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทนี้จะต้องมีการนัดหมายผู้ให้ข้อมูล มาประชุมร่วมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อการซักถามเก็บข้อมูลตามที่ต้องการในลักษณะการสนทนา โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระเสรี ความเห็นของแต่ละคนจะไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูลในอนาคต ในขณะที่มีการสนทนากลุ่มนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เก็บข้อมูลจะต้องให้ทุกคนที่อยู่ในกลุ่มได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ไม่ให้มีผู้หนึ่งผู้ใดมีความสำคัญหรืออิทธิพลเหนือผู้อื่นเพื่อเป็นการแทรกแซงและครอบงำความเห็นซึ่งกันและกัน ในขณะที่มีการซักถามกันนั้น ผู้เก็บข้อมูลต้องไม่ป้อนคำถามนำหรือแสดงท่าทีชี้แนะให้กลุ่มหรือผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนแสดงความคิดเห็นไปในทิศทางใดทางหนึ่ง que ผู้เก็บข้อมูลต้องการ ในการสนทนานี้ ผู้เก็บข้อมูลจำเป็นที่จะต้องเตรียมประเด็นต่างๆ ที่ควรถามไว้ล่วงหน้าเพื่อจะได้เก็บข้อมูลต่างๆ ได้ครบถ้วน และผู้ให้ข้อมูลที่เชิญมานี้จะต้องเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในเรื่องที่เกี่ยวข้องมีความรู้และข่าวสารในเรื่องที่ทำการวิจัยเป็นอย่างดี ผู้เก็บข้อมูลควรเชิญผู้ให้ข้อมูลมาครั้งเดียวแล้วเก็บข้อมูลให้ครบถ้วน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2530, หน้า 371) สำหรับแนวทางการใช้การสนทนากลุ่ม

องค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่ม(Components of Conducting Focus Group Session) และขั้นตอนในการจัดสนทนา เบญจา ยอดคำเนิน แอ๊ดติจ့် และคณะ (2531, หน้า 401-408) ได้อธิบายไว้ดังนี้

แนวทางการใช้การสนทนากลุ่ม

แนวทางการใช้การจัดสนทนากลุ่มเท่าที่นิยมใช้กันมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. ใช้ในการสร้างสมมติฐานใหม่ ๆ (General Hypotheses)
2. ใช้ในการสำรวจความคิดเห็น ทักษะคติ และคุณลักษณะต่าง ๆ ของประชากร

(Exploring Opinions, Attitudes, and Attributes)

3. ใช้ในการทดสอบแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาใหม่ (Testing New Product Ideas)

4. ใช้ในการประเมินผลทางด้านธุรกิจ (Evaluating Commercials)

5. ใช้ในการกำหนดคำถาม และเพื่อทดลองใช้แบบสอบถาม (Identifying and Protesting Questionnaire Items)

6. ใช้การสนทนากลุ่มเพื่อเป็นการค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ หรือไม่แน่ชัดของการวิจัยสำรวจ ซึ่งเรียกว่าเป็นการใช้สนทนากลุ่มเพื่อช่วยเสริมงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การที่มีผู้นิยมใช้การสนทนากลุ่มกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นเพราะเชื่อกันว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้ยังมีความรวดเร็วในการรายงานผล ทั้งนี้ถ้าหากผู้วิจัยไม่ต้องการบันทึกที่ถอดออกมาจากเทป ก็จะทราบผลอย่างรวดเร็ว ๆ ของการวิจัยนั้น ๆ ภายในเวลาเพียง 2 -3 วัน

องค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่ม(Components of Conducting Focus Group Session)

1. บุคลากรที่เกี่ยวข้อง (Personnel) บุคคลแรกได้แก่ ผู้ดำเนินการสนทนา(Moderator) ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่พูด และฟังภาษาท้องถิ่นได้ เป็นผู้มีบุคลิกดี สุภาพ อ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี บุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญมากในการสร้างบรรยากาศการสนทนาโดยไม่ถือเป็นเรื่องการทำงาน ทุกคนจะมีหน้าตาเบิกบานแจ่มใสเหมือนกับการสนทนาทั่ว ๆ ไป และผู้ดำเนินการสนทนา จะต้องเป็นผู้รู้เบื้องหลังความต้องการและวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเป็นอย่างดี ในส่วนของผู้บันทึกการสนทนา (Note Taker) จะต้องรู้วิธีว่า ทำอย่างไรถึงจะจดบันทึกอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะต้องจดบันทึกบรรยากาศที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนา เช่น ความเจ็บเสียว หัวเราะ การแสดงสีหน้าของผู้เข้าร่วมการสนทนาเพื่อประโยชน์แก่การวิเคราะห์ในภายหลัง นอกจากนี้ผู้จดบันทึกจะต้องพูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ และสุดท้ายคือผู้ช่วย (Assistant) จะเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไป ในขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม เช่น ช่วยเตรียมสถานที่ จัดสถานที่ บันทึกเสียง เปลี่ยนเทป เป็นต้น

2. แนวทางในการสนทนากลุ่ม (Group Discussion Guide) แนวทางการสนทนากลุ่มและการจัดลำดับหัวข้อในการสนทนา ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยนั้น ๆ ควรต้องจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า แต่ทั้งนี้จะต้องยึดหยุ่นในการปฏิบัติ จากบรรยากาศการสนทนาที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยอาจจะได้ประเด็นซึ่งไม่ได้คาดคิดเอาไว้ ก่อนจาก ผู้เข้าร่วมสนทนา ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นผู้ยกขึ้นมาเอง ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้ผู้ดำเนินการสนทนาสามารถซักต่อได้ เพราะอาจเป็นข้อค้นพบที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อนซึ่งจะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่องานวิจัย

3. อุปกรณ์สนาม (Field Instruments) อุปกรณ์สนามที่ควรเตรียม เนื่องจากเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดสนทนากลุ่ม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สำหรับอัดเสียงขณะที่มีการสนทนากลุ่มกำลังดำเนินอยู่ ทั้งนี้เพื่อนำมาถอดเทปในภายหลังเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สำหรับผู้วิจัย และสมุดบันทึก และดินสอเพื่อเป็นแนวทางในการถอดเทปให้ง่ายขึ้น และผู้วิจัยจะได้ทราบบรรยากาศของการสนทนากลุ่มจากการจดบันทึกของผู้บันทึก

4. แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Screening Form) แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Homogeneous) อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น เพศ อายุ สถานภาพ สถานที่อยู่อาศัย จำนวน เป็นต้น ซึ่งตัวแปรเหล่านี้จะเป็นเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกตามลักษณะของงานวิจัย

5. สิ่งเสริมบรรยากาศ (Refreshment and snack) สิ่งเสริมบรรยากาศ ได้แก่ เครื่องดื่มของขบเคี้ยว เป็นต้น สิ่งของดังกล่าว จะเป็นสิ่งของเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศเป็นกันเองระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการสนทนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

6. ของสมนาคุณแก่ผู้ที่เข้าร่วมสนทนา (Remuneration) ของสมมาคุณแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งที่เล็กน้อยแต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการแสดงออกซึ่งน้ำใจของผู้วิจัย เป็นการแสดงความขอบคุณที่ผู้เข้าร่วมสนทนาที่ได้สละเวลามาครั้งนี้

7. สถานที่และระยะเวลา (Location and Time) สถานที่จัดการสนทนา ควรเป็นบริเวณที่ใกล้เคียงกับสถานที่ที่ทำการวิจัยนั้นๆ อาจจะเป็นบ้าน ศาลา วัด ห้องประชุม เป็นต้น ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ห่างไกลจากความพลุกพล่านเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีสมาธิในเรื่องต่างๆ ที่กำลังสนทนากัน ส่วนระยะเวลาในการสนทนาโดยทั่วไปไม่ควรจะเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

ขั้นตอนในการจัดสนทนา

1. เลือกบุคคลที่จะเข้าร่วมสนทนากลุ่มด้วยแบบฟอร์มที่เตรียมไว้ ตามขนาดของกลุ่มที่ต้องการ โดยทั่วไป ประมาณ 6-12 คน เพราะหัวข้อบางหัวข้อที่ยากหรือไม่น่าสนใจสำหรับผู้เข้า

สนทนากลุ่ม จะทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถจุดประเด็นที่เร่งเร้าให้เกิดการสนทนาได้อย่างเต็มที่ และปฏิกริยาโต้ตอบกันในระหว่างผู้สนทนาเองก็จะแสดงออกไม่เต็มที่ ถ้าหากเกิน 12 คนแล้ว ผู้เข้าร่วมสนทนาทุกคนก็จะไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง และเป็นการยุ่งยากสำหรับผู้ดำเนินการสนทนาในการที่จะชักนำให้กลุ่มนั้นหันเหเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการ

2. เมื่อได้บุคคลที่เข้าข่ายแล้วคณะผู้วิจัย (ผู้ดำเนินการวิจัย ผู้จัดบันทึก ผู้ช่วย) จะเป็นผู้พาผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาพร้อมกัน ณ สถานที่ที่จัดเตรียมไว้ให้มีการสนทนากลุ่ม

3. ผู้ดำเนินการสนทนาแนะนำคณะผู้วิจัยอีกครั้ง และบอกจุดมุ่งหมายในการสนทนาด้วย พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกันเอง โดยเชิญให้รับประทานของขบเคี้ยวและเครื่องดื่ม และขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมสนทนาในการขอทำการบันทึกเสียงการสนทนา และควรชี้แจงให้ทราบจุดมุ่งหมายในการบันทึกเสียงและการจัดบันทึก และเปิดโอกาสให้ซักถามคณะผู้วิจัยก่อนเพื่อสร้างความไว้วางใจ

4. เริ่มการสนทนาโดยยึดแนวทางการสนทนาที่มีอยู่เป็นหลัก แต่ดูความเหมาะสมสามารถยืดหยุ่นได้แล้วแต่สถานการณ์กลุ่มพาไป อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงความครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการผู้ดำเนินการสนทนาควรจะประมาณระยะเวลาที่จะใช้ในแต่ละประเด็นเอาไว้ด้วย เพื่อไม่ให้เสียเวลามากเกินไปกับบางหัวข้อ แต่ทั้งนี้ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องไม่ทำให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนามีความรู้สึกว่าถูกตัดบท เมื่อแน่ใจว่าได้เนื้อหาตามที่ต้องการในแนวทางของการสนทนาแล้ว จบการสนทนาด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาซักถามข้อข้องใจ เพื่อเป็นการตอบข้อสงสัยในเรื่องที่สนทนาทั้งหมด

5. แจกของสมนาคุณเพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณต่อผู้เข้าร่วมสนทนา
สิ่งที่พึงป้องกันในการจัดสนทนา

กิตติพัฒน์ นนทพิทมะคุลย์ (2546, หน้า 151-155) ได้ให้รายละเอียดว่า ในการจัดสนทนากลุ่มมีขั้นตอนที่นักวิจัยหรือผู้จัดกลุ่มสนทนาจะต้องพิจารณาการดำเนินการ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือพึงป้องกันในการจัดสนทนากลุ่ม ได้แก่

1. ปัญหาการคัดเลือกสมาชิกกลุ่ม

นักวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่จะเห็นพ้องต้องกันว่า ขั้นตอนการคัดเลือกสมาชิกกลุ่มเป็นขั้นตอนที่พบมากที่สุดว่า ทำให้กลุ่มสนทนาล้มเหลวได้มากที่สุด หากไม่ได้ดำเนินการป้องกันปัญหาอย่างรอบคอบ นักวิจัยมือใหม่ไม่มีใครให้ความสำคัญกับการเลือกสมาชิกมากนัก เห็นว่าใครพอมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับที่กำหนดไว้ก็เชิญเข้าสู่กลุ่มสนทนา ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายและเสี่ยงต่อความล้มเหลวของการจัดสนทนากลุ่มอย่างยิ่ง และหากนักวิจัยไม่ได้มีประเด็นสนทนาที่กระทบผลประโยชน์ของบุคคลที่จะเข้ากลุ่มแล้ว บางทีต้องคาดการณ์ว่า บุคคลที่เชิญมานั้นอาจจะไม่มา

ดังนั้น จึงควรป้องกันด้วยการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ในการคัดเลือกคนเข้าสู่กลุ่มสนทนา เช่น การยืนยันซ้ำกับสมาชิกที่เชิญไปเพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าต้องมาเข้ากลุ่ม การเชิญในจำนวนที่เกินเล็กน้อย เพื่อเป็นการเผื่อไว้ว่าบางคนอาจจะไม่มา โดยปกติจะมีการเชิญเผื่อเอาไว้ 2 คน การเสนอแรงจูงใจ เช่น มีค่าตอบแทน ซึ่งโครงการวิจัยควรจะได้วางแผนงบประมาณในส่วนนี้ไว้ด้วย เป็นต้น

2. ปัญหาการสุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง นักวิจัยหรือผู้จัดการสนทนาดำเนินการต้องพยายามให้มั่นใจว่าบุคคลที่เชิญเข้ากลุ่มนั้นเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการ การตั้งเกณฑ์ของคุณสมบัติที่ต้องการเป็นกุญแจของการป้องกันปัญหานี้

3. ปัญหาการตั้งคำถาม

ปัญหาที่พบบ่อยที่สุดจากการตั้งประเด็นคำถามให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันอภิปราย คือ นักวิจัยตั้งประเด็นคำถามโดยคำนึงถึงความสนใจและประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ และมองข้ามความสนใจและผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มสนทนาไปโดยสิ้นเชิง รูปธรรมของการตั้งคำถามที่มาจากความสนใจและประโยชน์ของนักวิจัยฝ่ายเดียวที่พบบ่อยที่สุดคือ จำนวนคำถามที่ตั้งเอาไว้มากเกินไป ซึ่งบางครั้งผู้วิจัยจะต้องผสมผสานประเด็นคำถามหรือจับรวมประเด็นคำถามที่คล้าย ๆ กันเอาไว้ด้วยกันเป็นคำถามเดียว และการใช้คำถามเริ่มแรกที่เกิดขึ้นในกลุ่มสนทนา ที่สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้หยิบยกขึ้นมา แม้ว่าอาจจะไม่ตรงกับคำถามของนักวิจัย แต่เมื่อสมาชิกเข้าที่เข้าทางพร้อมจะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่แม้จะเป็นความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เมื่อกลุ่มมีพลวัตไประยะหนึ่ง นักวิจัยก็มักจะมีจังหวะที่จะขยับคำถามให้เข้าใกล้หรือเป็นคำถามของนักวิจัยในที่สุด ซึ่งจะทำให้กลุ่มสนทนาดำเนินไปอย่างราบรื่นและได้คำตอบเป็นที่น่าพอใจ หนึ่ง นักวิจัยหรือผู้จัดการสนทนาอาจจะทำการทดสอบประเด็นคำถาม (Pretest) ก่อนที่จะโยนประเด็นคำถามจริงเข้าสู่กลุ่มสนทนา หรืออาจจะร่างประเด็นคำถามกับบุคคลที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงหรือมีคุณสมบัติเดียวกับสมาชิกกลุ่มสองคน เพื่อทดสอบดูว่า ประเด็นคำถามนั้นมากเกินไปหรือไม่ ง่ายที่จะตอบหรือไม่ นอกจากนี้ อาจจะมีการเตรียมกลุ่มเพิ่มเติมเพื่อให้ นักวิจัยมีโอกาสที่จะปรับปรุงชุดประเด็นคำถามในกลุ่มสนทนาที่ต้องการ

4. ปัญหาในการดำเนินการในกลุ่ม

ปัญหาที่จะเกิดขึ้นคือ นักวิจัยหรือผู้ดำเนินการในกลุ่มสามารถที่จะกระตุ้นให้สมาชิกได้พูดในประเด็นที่ต้องการได้หรือไม่ ซึ่งทักษะของนักวิจัยหรือผู้ดำเนินการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ กล่าวคือ ในประเด็นคำถามที่มีความสลับซับซ้อนมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องมาก ควรให้นักวิจัยหรือผู้ดำเนินการที่มีประสบการณ์ในการจัดกลุ่มสนทนาหรือมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ โดยปกติ

นักวิจัยหรือผู้จัดกลุ่มสนทนาไม่ควรคาดหวังผลสำเร็จที่สมบูรณ์แบบ เนื่องจากสถานการณ์กลุ่ม มักมีพลวัตรสูง และแต่ละกลุ่มสนทนามีลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่ม ซึ่งบางครั้งก็ไม่สามารถวางแผนให้ครอบคลุมในทุกเรื่องได้ อย่างไรก็ตาม การวางแผนที่ดีจะเป็นปัจจัยหลักในการประสบความสำเร็จในการจัดทำกลุ่มสนทนา

5. ปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูล

ปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มสนทนาที่พบบ่อยคือการที่นักวิจัยสับสนระหว่างหน่วยการวิเคราะห์รายบุคคลกับหน่วยการวิเคราะห์ที่เป็นกลุ่มทั้งกลุ่ม ซึ่งที่จริงแล้ว การสนทนากลุ่มเป็นการศึกษาที่ต้องการข้อมูลจากกลุ่ม ไม่ใช่รายบุคคล ดังนั้นหน่วยการวิเคราะห์ของการสนทนากลุ่มต้องเป็นของกลุ่มเท่านั้น เมื่อนักวิจัยให้ความสนใจต่อประเด็นความเห็นพ้องหรือความเห็นแตกต่างทุกประเด็น ทำให้ลืกลงไปอีกชั้นหนึ่ง นักวิจัยก็จะพบปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อมาอีกประการหนึ่งคือ การที่นักวิจัยเกิดปัญหาในการแยกแยะระหว่างสิ่งที่สมาชิกกลุ่มเห็นว่ามีความสำคัญ กับสิ่งที่สมาชิกกลุ่มเห็นว่ามิใช่ประโยชน์

โดยสรุปแล้วการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดสนทนากลุ่มเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และมีความสะดวกในการดำเนินการ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องขึ้นอยู่กับนักวิจัย ว่ามีความรู้ ทักษะและความเชี่ยวชาญเพียงพอต่อการดำเนินการมากน้อยเพียงใด ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษารั้งนี้ มุ่งหวังให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้สภาพ ปัญหา และร่วมหาแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีผลประเมินคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 ต่อไป

การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ทวี มั่นตรง (2545) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพของโรงเรียน มีการปฏิบัติสูงสุดด้านปัจจัยคือการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินผลโรงเรียนอย่างเป็นระบบ การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานประเด็นที่ไม่ได้ปฏิบัติคือ การนำเสนอผลการวิเคราะห์การประมวลผลข้อมูล จุดแข็ง จุดอ่อนของโรงเรียน การวิเคราะห์การใช้งบประมาณในโครงการต่างๆ ที่สนับสนุนการปฏิบัติงานของโรงเรียนด้านกระบวนการ มีการจัดระบบการบริหารงานที่ชัดเจน มีการมอบหมายงานให้บุคลากรตรงกับความรู้ความสามารถ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งใกล้เคียงกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 การปรับปรุงบรรยากาศสิ่งแวดล้อมประเด็นที่ไม่ได้ปฏิบัติคือการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู การจัดนิทรรศการ

ทางวิชาการเสนอผลงานต่อผู้ปกครองและชุมชน และด้านผลผลิต มีการจัดทำเอกสารงานธุรการ ในชั้นเรียนที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนครบถ้วน การจัดทำเพิ่มข้อมูลของโรงเรียนที่เป็นระบบครบ ทั่วงาน และการให้บริหารเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรแก่ครู ประเด็นที่ไม่ได้ปฏิบัติคือ การจัดทำศูนย์ หลักสูตรและมีครูทำหน้าที่บริการเอกสารหลักสูตรให้แก่คณะครู การประเมินผลการใช้หลักสูตร ของโรงเรียน ความพร้อมในการรับการประเมินผลภายในและการประเมินผลภายนอก เพื่อการ ประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน พบว่ามีการปฏิบัติสูงสุดด้านปัจจัย คือการพัฒนาผู้บริหาร ให้มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ พัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนการสอน และกระบวนการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านกระบวนการคือการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ โรงเรียน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็น ประชาธิปไตยการทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่ม การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้าง ความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา ชุมชน องค์กรหน่วยงานต่างๆ แนวทางการพัฒนาระบบ ประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนด้านปัจจัยคือ ควรจัดอบรมประชุมสัมมนาให้ความรู้แก่ครู เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา มีคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ควร แสวงหางบประมาณจากชุมชนหรือหน่วยงานเอกชนมีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการใน การปฏิบัติงาน และวางแผนการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนด้านกระบวนการควรมี การวางแผนร่วมกันใน โรงเรียน มีการแบ่งงานมอบหมายงานตรงตามความรู้ความสามารถแต่ละ บุคคล นิเทศ ติดตามงานอย่างเป็นระบบ ควรจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการทำวิจัยในชั้นเรียน ควรมีการพัฒนาศักยภาพครูในงาน ที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง ควรจัดทำข้อมูลสารสนเทศให้เป็นระบบ นำเครื่องคอมพิวเตอร์มา ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ควรจัดประชุมร่วมกันในการจัดทำเอกสารคู่มือต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนา การสอนและการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ อนุชิตา เคาเจริญเมือง (2547) ซึ่งได้ทำการศึกษา เรื่องสภาพการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม การดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนด้านการเตรียม ความพร้อมของบุคลากร พบว่า บุคคลที่เห็นว่ามีมีความสำคัญในการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียน คือ ผู้บริหาร โรงเรียน ส่วนปัญหาพบว่า บุคลากรในสถานศึกษายังไม่เข้าใจขั้นตอนการดำเนินการ ประกันคุณภาพภายใน ด้านการดำเนินการวางแผนการศึกษา พบว่า มีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ และนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการวางแผนคุณภาพการศึกษา โดยกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจและ ทิศทางในการจัดการศึกษา และนำมาจัดเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปีโดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ส่วนปัญหาในการดำเนินการวางแผน พบว่า บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังขาดการมีส่วนร่วมใน

การวางแผน ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวางแผนไม่เพียงพอด้านการรายงานผลจากการศึกษาพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีต่อต้นสังกัดและสาธารณชน ส่วนปัญหาในการรายงานผลจากการศึกษา พบว่า การจัดทำรายงานไม่ถูกต้องความเป็นจริง ในปีถัดมา สวาท มุลละ (2548) ศึกษาเรื่อง การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาขนาดเล็กใน อำเภอสนทราย เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และ ข้อเสนอแนะการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กใน อำเภอ สนทราย จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า ขั้นการควบคุมคุณภาพการศึกษา พบว่า สภาพการดำเนินงานตามความเห็นของผู้บริหาร ครู และศึกษานิเทศก์ พบว่า มีการจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญา และเป้าหมาย การจัดทำ แผนพัฒนาคุณภาพ แผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ปัญหาในการควบคุมคุณภาพคือ ขาด การวิเคราะห์ความต้องการของสถานศึกษา เช่น การวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค จุดแข็ง จุดอ่อนของ สถานศึกษา ข้อเสนอแนะคือ ควรจัดให้มีการอบรม สัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพ และควรศึกษานโยบายกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พร้อมวิเคราะห์ความต้องการของสถานศึกษา ขั้นการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา จากการสัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครู และศึกษานิเทศก์พบว่า โรงเรียนมีการสรุปผลการดำเนินการติดตาม จัดทำรายงาน พัฒนาคุณภาพการศึกษา และศึกษาสภาพปัญหาในการดำเนินงานปีที่ผ่านมา ในขณะที่ศึกษานิเทศก์ เห็นว่ามีการดำเนินงานตามแผน แต่ไม่มีการตรวจสอบประเมินผล และนำผลมาปรับปรุงปฏิบัติให้ บรรลุผลสูงสุด ปัญหาคือ ครูไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นในการตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพการศึกษา และผู้บริหารขาดทักษะในการจัดการบริหารคุณภาพ P-D-C-A ข้อเสนอแนะ คือผู้บริหารและคณะ ครูควรมีส่วนร่วมและดำเนินการอย่างเป็นระบบ ขั้นการประเมินคุณภาพการศึกษา ผลการประเมิน คุณภาพการศึกษาของคณะครู และศึกษานิเทศก์ พบว่า มีการศึกษาเอกสารการประเมินคุณภาพ ภายในดำเนินการตามขั้นตอน ปัญหาคือ ขาดการนิเทศภายใน และครูขาดความเข้าใจ ขาด ความตระหนักเกี่ยวกับการประเมิน ข้อเสนอแนะ คือผู้บริหารควรสร้างความตระหนักว่าการประกัน คุณภาพเป็นสิ่งจำเป็นและควรพัฒนาเครื่องมือการประเมิน มีการวางแผนร่วมกันระหว่างบุคลากร ในโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ ในปีเดียวกัน สมจิต ดาคำแสง (2548) ได้ดำเนินการศึกษาเรื่อง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้แบบสอบถามผลการศึกษาพบว่า ในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขนาด เล็กอำเภอแม่สะเรียง ที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารและครูผู้สอน มุ่งเน้นคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ความสำคัญกับการจัดแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ส่งเสริม กิจกรรมทางวิชาการให้นักเรียน ได้เรียนรู้พื้นฐานตามหลักสูตร บางส่วนยังไม่ได้มีการดำเนินงาน

ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาได้รายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี ดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน ส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติคืออบรมเรื่องแผนปฏิบัติงานให้กับบุคลากร ประชาสัมพันธ์แผนปฏิบัติงานของโรงเรียน จัดทำแผนการติดตามการดำเนินงานและจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน สำหรับการตรวจสอบและทบทวนแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ประเมินตามภารกิจของบุคลากรที่ได้รับมอบ ผู้บริหารสร้างความตระหนักให้แก่คณะครูได้เห็นความสำคัญของการประเมิน ร่วมกันวางแผนการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ และจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของโรงเรียนประกอบการตรวจสอบ ขณะเดียวกัน เกียรติพงษ์ อุ่นใจ (2549) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก เขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก เขตพื้นที่การศึกษาลำพูนเขต 1 โดยศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้ปฏิบัติการสอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และศึกษานิเทศก์ ที่รับผิดชอบสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก เขตพื้นที่การศึกษาลำพูนเขต 1 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 398 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ แบบสอบถามและแบบบันทึกการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตามประเด็นที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ วิเคราะห์ข้อมูลโดย หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ สภาพความพร้อมของปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ ทั้ง 4 ด้านคือ ด้านบุคลากร ด้านเงินงบประมาณ ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ และด้านบริหารจัดการ โดยภาพรวม มีความพร้อม ในทุก ๆ ด้าน ส่วนปัญหาของปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพนั้น โดยภาพรวมเป็นปัญหาในระดับปานกลาง เนื่องจากพบว่าในแต่ละด้านมีปัจจัยบางข้อที่พบยังเป็นปัญหาในระดับมาก กล่าวคือ ด้านบุคลากร ปัญหาที่พบมากที่สุด ได้แก่ มีครูสอนไม่ครบชั้นเรียน มีครูสอนไม่เพียงพอกับเด็ก และมีครูสอนไม่ตรงตามสาขาวิชา ด้านเงินงบประมาณ ได้แก่ มีการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ ไม่เพียงพอ การสนับสนุนงบประมาณจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เพียงพอ และขาดนโยบายการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ไม่มีงบประมาณเพียงพอในการจัดซื้อและซ่อมแซมอุปกรณ์ ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสนับสนุนการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องโปรเจคเตอร์ เครื่องฉายข้ามศีรษะ รวมถึงขาดบุคลากรที่ดูแลรักษาซ่อมแซมสื่อและอุปกรณ์เหล่านั้น ส่วนด้านบริหารจัดการ ได้แก่ ขาดการจัดระบบโครงสร้างการบริหารองค์กร ขาดแนวทางในการจัดการศึกษาโดยให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วม สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กประชากรกลุ่มเป้าหมายได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการปัจจัยทั้ง 4 ด้าน โดยอาศัยการประชุมสนทนากลุ่ม กำหนดรูปแบบ

การพัฒนาคุณภาพตามวงจรควบคุมคุณภาพ P-D-C-A ทั้ง 4 ขั้นตอน กล่าวคือ (1) ขั้นวางแผน ได้แก่ การวิเคราะห์งานให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคลากร การวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณ การกำหนดแผนการจัดหาและพัฒนาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และวางแผนการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม (2) ขั้นนำไปปฏิบัติ ได้แก่ การมอบหมายให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่เต็มตามความสามารถ การใช้จ่ายงบประมาณตามแผนยุทธศาสตร์และการพัฒนาการใช้สื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้คุ้มค่า การดำเนินการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมตามศักยภาพของผู้บริหารและชุมชน (3) ขั้นตรวจสอบ ได้แก่ การประเมินศักยภาพบุคลากรตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพ การประเมินงบประมาณแบบมุ่งเน้นผล การตรวจสอบสื่อวัสดุอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมกันประเมิน (4) ขั้นปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ การปรับปรุงพัฒนาและจัดวางสลับตำแหน่งบุคลากรต้องทำอย่างต่อเนื่อง การนำข้อมูลด้านการใช้จ่ายงบประมาณมาปรับปรุงพัฒนา การปรับปรุงด้านสื่ออุปกรณ์ต้องทำอย่างต่อเนื่องให้ ทันต่อสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ การบริหารจัดการสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเน้นการมีส่วนร่วม ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับโรงเรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ วรรณมา เอกตะ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาขนาดเล็ก เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขนาดเล็กส่วนมากไม่มีการปฏิบัติใน ทุกขั้นตอน โดยขั้นวางแผนเพื่อการจัดระบบข้อมูล รายการที่ไม่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การกำหนดขอบข่ายลักษณะของข้อมูลที่ควรจัดเก็บรวบรวม ขั้นสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล รายการที่ไม่ปฏิบัติมากที่สุดคือ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาที่หลากหลาย ขั้นการรวบรวมข้อมูล รายการที่ไม่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การนำผลของการตรวจสอบข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไข ขั้นการประมวลผลข้อมูล รายการที่ไม่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การพิจารณาแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการประมวลผลข้อมูล โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ขั้นการนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศ รายการที่ไม่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน และขั้นการจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศ รายการที่ไม่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน ส่วนปัญหาที่พบ คือ การขาดแคลนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี ในการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา และ สหชาติ จินวัฒน์ (2550) ซึ่งทำการศึกษา เรื่อง แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกของวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการศึกษา

ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ของสถานศึกษา พบว่าสถานศึกษาได้มีการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน โดยมีการจัดทำรายงานการประเมินตนเองเพื่อสนองต่อสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตามมาตรฐาน 3 ด้าน คือ ด้านมาตรฐานผู้สำเร็จการศึกษาและผู้เรียน (ด้านผู้เรียน) ด้านปัจจัย และด้านกระบวนการ ผลจากการประเมินตนเอง พบว่าสถานศึกษาสามารถผ่านการประเมินทั้ง 12 มาตรฐาน 64 ตัวบ่งชี้ ปัญหาที่พบในการประกันคุณภาพภายใน ด้านผู้เรียน พบว่าสภาพปัจจุบันประสบปัญหาอัตราส่วนผู้เรียนที่จบการศึกษาเมื่อเทียบกับจำนวนแรกเข้ามีจำนวนน้อย รวมไปถึงปัญหาผู้เรียนขาดความกระตือรือร้นในการศึกษา ปัญหาด้านกระบวนการพบว่าการจัดการเครือข่ายอาชีวศึกษามีค่อนข้างน้อย วิทยากรจากภายนอกที่เข้ามาอบรมไม่เพียงพอ การบริหารงานบุคลากรยังขาดความเท่าเทียม งานนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ขาดงบประมาณสนับสนุนการให้บริการแก่ชุมชนยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงและผู้เรียนบางคนไม่เห็นความสำคัญ ในส่วนของปัญหาด้านปัจจัย พบว่าสภาพวัสดุอุปกรณ์เก่าชำรุด สิ่งแวดล้อมบางพื้นที่ขาดการดูแลผู้สอนบางส่วนขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะบุคลากรบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญของงานประกันคุณภาพ สำหรับผลการศึกษาในด้านแนวทางพัฒนาการประกันคุณภาพภายใน ได้แก่ ทางสถานศึกษาควรเร่งสร้างความตระหนัก และความรับผิดชอบในงานด้านประกันคุณภาพการศึกษาแก่บุคลากรเนื่องจากขาดการประกันคุณภาพถือเป็นหัวใจของการศึกษาตั้งแต่ชั้นบริหารจนถึงการนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะชั้นการตรวจสอบควร โปร่งใส และควรมีการนำรูปแบบการพัฒนาคุณภาพตามวงจรควบคุมคุณภาพ P-D-C-A มาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา ต่อมา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 5 (2553) ได้ศึกษาผลการเพิ่มประสิทธิภาพสถานศึกษาที่มีมาตรฐานการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 พบว่า ในการประเมินผลการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มีเอกสารที่แสดงถึงการได้สร้างองค์ความรู้แก่บุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรฐานคุณภาพ ตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินคุณภาพการศึกษา มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (แผนกลยุทธ์) แผนปฏิบัติการประจำปี มีการทำแผนพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา คู่มือประกันคุณภาพการศึกษา มีการทำปฏิทินปฏิบัติงานในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา ตารางการนิเทศ ติดตามการปฏิบัติงานการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีแบบบันทึกการนิเทศติดตามการปฏิบัติงานการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีการทำเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเกี่ยวกับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีเอกสารหรือหลักฐานร่องรอย ที่แสดงถึงการดำเนินงานผลการดำเนินงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้ มีการบันทึกการประชุม เกี่ยวกับการดำเนินงาน การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีการ

รายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report: SAR) ของครู มีเอกสารหรือหลักฐานร่องรอย สารสนเทศที่แสดงว่าสถานศึกษาได้รายงานผลการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาต่อ สาธารณชน มีแบบบันทึกการได้รับการนิเทศ ติดตามจากคณะกรรมการที่สถานศึกษาแต่งตั้งขึ้น (นิเทศภายใน) มีแบบบันทึกการได้รับการนิเทศ ติดตามจากหน่วยงานต้นสังกัด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในเรื่องการพัฒนาประกันคุณภาพการศึกษา มีรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกจาก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) รอบที่ 1 หรือรอบที่ 2 รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีการศึกษาของสถานศึกษา (Self-Study Report: SSR) มีแผนการพัฒนาเพื่อยกระดับสถานศึกษาที่ต่ำกว่าเกณฑ์ เรื่อง การบริหารทั้งระบบ การสอนแบบ คละชั้น การสอนแบบองค์รวม และการสอนแบบบูรณาการ เป็นต้น การประเมินสภาพการพัฒนา ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการควบคุมคุณภาพ (Internal Quality Control) ทุกโรงเรียน อยู่ในระดับ A4 ด้านตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) ทุกโรงเรียนอยู่ในระดับ A4 ด้าน การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) ทุกโรงเรียนอยู่ในระดับ A4 การประเมินความพึงพอใจ สภาพการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการควบคุมคุณภาพ (Internal Quality Control) ด้านตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) และด้านการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) ทุกโรงเรียนอยู่ในระดับ มาก ข้อเสนอแนะในรายงาน โครงการดังกล่าวว่า การควบคุม คุณภาพ (Internal Quality Control) ตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

จากที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพบว่า แนวทางในการดำเนินงาน การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษานั้นควรกำหนดรูปแบบการพัฒนาตามวงจรคุณภาพ P-D-C-A และควรจัดทำข้อมูลสารสนเทศให้เป็นระบบ